

לעשות רצונך

ויצא תשפ"ו – מעשר כספים

וי'דר יעקב נדר לאמר – וכל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך

מצוה מן המובחר לתת צדקה חומש מנכסיו, והנותן אחד מעשרה, הרי זה בינוני (פ"ז ממתנו"ע ה"ה), ומזה נהגו ישראל ליתן מעשר כספים ואסמכוהו רבנן בספרי אקרא דכתיב עשר תעשר את כל, לרבות רבית ופרקמטיא וכל שאר רווחים, ובפ"ת יו"ד של"א סק"ב שהאחרונים הכריעו שמעשר כספים אינו חיוב אלא מנהג ישראל, אבל אם נהג בזה אין לבטלו כלל, אם לא לצורך גדול ע"ש וגם צריך התרה אם לא התנה בתחלה שיהא בל"נ

ואמרו במדרש עשר תעשר, עשר בשביל שתתעשר, עשר כדי שלא תתסדר רמו למפרשי ימים ופרגמטוטין להפריש אחד מעשרה לעמלי תורה, וגם מירושה ועדוניה צריך ליתן מעשר אף שהאב כבר נתן מעשר מזה ויש דעות אם יכול לעשות ממעות מעשר שלו שאר מצות כגון נרות לביהכ"נ או להיות בעל ברית ולהכניס חתן וכלה לחופה או לקנות ספרים ולהשאילן לכל מי שירצה די"א דכל אלו אם בלא"ה לא היה עושה יכול לעשות ממעות מעשר ואע"פ שנהנה מזה. ויש מחמירין בזה שמעות מעשר הוא רק לעניים אצ"כ התנה בתחלה שיוכל לתת לכל המצות ולכן טוב שיתנה בתחלה.

ופרנסת בניו ובעותיו הגדולים יתרים מבני שש, י"א שכיון שאין חייב לפרנסם יכול לחושבו בחשבון המעשר וכ"ש בני י"ג ויותר, וי"א שא"א לחושבו כי כל דבר שגם בלא"ה היה נותן לו א"א לחושבו בחשבון המעשר אע"פ שזה נחשב לצדקה, וכ"ש דבר שהוא חייב כגון מתנות לאביונים

ומחצית השקל ופדיון כפרות וכל כה"ג אף שאינו אלא מנהג אין יכול ליתן ממעות מעשר, וכן אם נתחייב באיזה צדקה ולא הי' דעתו ליתן ממעות מעשר, וכן שרר לימוד של בניו אסור ליתן ממעות מעשר, כיון שהי' בזה וכן כל כה"ג.

והמקבל מתנה כגון אלו שמקבלין מתנות להתנותן אם קבל הפצים א"צ לתת מעשר אבל אם קיבל מעות אפי' בשביל לקנות דבר מסוים צריך לתת מעשר אצ"כ אין מקנין לו הכסף אלא שולחין אותו לקנות הדבר המסוים.

ואסור לנסות להקב"ה בשום דבר רק בזה כמ"ש ובהנוני נא בזאת וגו' וי"א דדוקא במעשר תבואה מותר לנסות ולא במעשר כספים, ובכל אופן דוקא לנסות שיתעשר מותר אבל בשביל טובה אחרת כמו בשביל שיחיו בניו וכדומה אסור לנסות וגם העותן יותר ממעשר או חומש ראוי שיפריש מעשר בצמצום לא פחות ולא יותר והיותר יתן בתורת צדקה בעלמא, כי כתבו דתת"ש רקיעין נוזנין בזכות מעשר, וי"א תתת"ש כמנין עשר תעשר ובשם הגר"א דהשומר מעשר מובטח שלא יבא לידי היזק והשומר חומש מובטח שיתעשר, וכן הזהיר מרן החזו"א ליתן מעשר כספים (דרך אמונה).

כיצד מחשבים חשבון המעשר כספים

בשבט הלוי ח"ה סימן קלג הביא בזה כמה דרכים, בגדר נכוי הוצאות ומסים (א) יש הסוברים שמנכים מן הריוח כל המסים, וכן הוצאת הבית כדעת הכנה"ג סי' רמ"ט וקצש"ע שא"צ להפריש מעשר, רק ממה שנשאר אחר הוצאות ביתו, ומחשבים זה כפי הוצאה מינימלית, ולדרך זה מצות מעשר כספים דבר קל הוא ואפשר להרגיל עצמו בקלות. ואף שהברכי יוסף השיג ע"ז, דרכי להורות דבעלי פרנסה קטנים, ומדחיקים עצמם לקיים מצות מעשר כספים יעשו כהנה"ג ויורידו הוצאות הבית וכו' אבל בעלי פרנסה גדולים יחמירו לכתחלה כהברכי יוסף.

(ב) יש דרך שני והוא כנראה הסכמת הפוסקים, וכן דעת נוטה, שמסים והוצאת המסחר ובכלל זה גם מה שצריך לאכל או להלביש עצמו בשביל המסחר וכן מלון ונסיעות, הכל מורידים מחיוב מעשר כספים כיון שהוא בגדר הוצאות, אבל הוצאת הבית שהוא וב"ב אכלים ושותים וכן מלבושים וכו', זה הריוח שחייב במעשר, מלבד אם מחזיק אורחים או יתומים שפשוט שאינו חייב לעשר על זה.

(ג) ויש גם דרך המחמירים שגם במסים יש הבדל בין מס הכנסה שהם מסי ריוח שצריך להוריד מהריוח ונחשב כאלו לא הריוח כלל זה אפשר להוריד מהחזיובים, לא כן מסי כרגא כל גולגולת ושאר מיני מסים מהבית וכי שנחשבים כמו חוב ופורע חובו שמחויב במעשר, אמנם כבר כתבתי בעניי שהדרך השני הוא דרך המובחר ונראה.

ריוח לעומת הפסד

בענין נכוי הפסד של עסק אחד לעומת הריוח של עסק אחר, פליגי הפוסקים בזה כמבואר בפ"ת יו"ד סי' רמ"ט העיקר כדעת הנוב"ת יו"ד סי' קצ"ח, דאפשר לנכות ההפסד והריוח של שנה א' זה לעומת זה, אבל לא משנה לחבירו, ונפק"ל מעשר תעשר היוצא שנה שנה נדרש גם לענין מעשר כספים כנ"ל, ולענין שאר מעשרות נדרש שנה שנה שאין מעשרין מחדש על הישן ולא ישן על חדש, וזה לא שייך לענין מעשר כספים, וע"כ שנה שנה אתא להאי לחשוב הריוח של שנה אחרי נכוי הפסד של השנה, והנשאר קובע למעשר.

מי שיש לו חובות האם צריך ליתן מעשר

בתשובות והנהגות ח"א סימן תק"ס אות ב כתב ששמע מהרב מבריסק מרן הגרי"ז זצ"ל שכל מי שמצבו דחוק עד שזקוק לעזרה מאחרים ואינו חי בדרך מותרות כלל רק חי בדוחק עם בני ביתו אין צריך ליתן מעשר רק יקח לעצמו את כסף מעשרו, וכן בני תורה הנצרכים לא יקחו ממעשר של אחרים כשאפשר להם לקחת משל עצמם, ובדרך אמונה מתנות עניים פ"ז ציון ההלכה רי"ד כתב שדווקא אם גם לצרכי עצמו אין מוציא אלא המוכרח ביותר, ובשאר הכסף משלם חובותיו והביא עדות בשם מרן החזו"א זצ"ל שהורה לאחד שהיה לו חובות שמכל מקום ירשום עליו לחוב חשבון המעשר ויפרענו אח"כ אחר שישלם חובותיו.

לשלם את חובות עצמו ממעשר כספים

באגרא דפרקא מביא בהנהגות אות כ"ט להיזהר בנתינת מעות מעשר מכל מה שיזמין לו השי"ת, והקלנו בדבר לפרוע ממנו חובות שמחוייבין מכבר, כי פריעת בעל חוב מצוה, וכן לפרוע ממנו נדרים ונדבות. והרבה נתקשו בזה, ובשו"ת קנה בשם ח"ג פ"ב מפרש דמיירי שהתנה קודם הנהגתו במעשר על כך, ועוד הביא שם מהשומר אמונים שהתיר בחובות ישנים

שבאם לא יפרענו מהמעשר יעבור עוד עידן ועידנים, אצמגם בפשטות לפי דברי הפוסקים, אין לפרוע חובות ממעשר, ובחשוקי חמד ר"ל דחידוש זה מבוסס על כך שמי שיש לו חובות פטור ממעשר כספים, וכפי שכתב בשבט הלוי ח"ז סימן קצ"ה – וזה פשוט אצלי שכל אדם שהוא בעל חוב לאחרים וע"י הפרשת מעשר כספים ממעט בפרעון חוב לא טוב עושה בעמיו, ובספר דבש לפי הביא שעל פי זה פירשו הקדמונים את הפסוק בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה'. שקודם; בפרוע פרעות בישראל, יש על אדם לפרוע חובותיו, ולאחר מכן בהתנדב עם יכול להתנדב ולתת צדקה, ואם יעשה כן אז ברכו ה'.

הוצאות נישואי בניו ממעשר כספים

בשו"ת מהרש"ם ח"א סימן ל"ב כתב בפשיטות שהוצאות נישואי בנו הוי בכלל צדקה לעניים, ובפ"ת רמ"ט ב' בא' שהשיא בנו לבת ת"ח והתחייב ליתן להת"ח בכל שבוע ג' זהובים שיזון הזוג על שולחנו שש שנים כדי שילמד הבן אצל חותנו הת"ח הנ"ל והן עתה כבד עליו הדבר ורוצה ליתן זאת ממעות מעשר. והעלה דאם מיד בשעת נישואין היה דעתו לשלם ממעות מעשר ש"ד ומ"מ מהיות טוב יחלק המעשר ויתן חציו לעניים דעלמא וחציו לבנו כ"י אך אם בשעת חיובו לא היה דעתו לזה אין אדם פורע חובותיו ממעשר.

מלשם שהיה באחד שמצא סכום כסף באופן של"ם הדין הרי אלו ולי"א ר"ב
 אהמיר אהחזירו אבליים ונשאלה השאלה האם חייב הוא אפרים משה מלש
 כספים ואח"כ אהחזיר הנשאר כיון שכבר זכה במציאה אגחיים במלש כספים
 או מכיון שדגל אהחזירו לדיף טפי אהחזיר הכל
 בדרך אמנה פ"ז מג"ה לני"א ד"ה ואחד מלש, דאכאורה אם המאבד מלש
 יש אהמיר אפרים קודם מלש ואח"כ מלש דאברהם אביון שגן מלש
 אלים שהחזיר הכל למלך סדום וצ"ל, ויש מפקפקים בזה כיון שאין החיוב מלש
 כספים מדינא אלא מנהל.